

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

Харків – 2020

УДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808
Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
Протокол № 6 від 20. 10. 2020 року

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка;

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики;

Мельников Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова;

Щербакова Наталія Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови;

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка;

Сергієнко Катерина – голова студентського наукового товариства українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка.

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія ХХІ століття : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. – Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2020. – 72 с.

Єршова Дар'я Юріївна
Харків, ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., доц. О. В. Ткач

НАЗВИ ХАТНЬОГО НАЧИННЯ ЯК ЕТНОКУЛЬТУРОЗНАВЧА СКЛАДОВА ПРОЗИ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА

Увійшовши в історію української культури як засновник української прози, Г. Ф. Квітка-Основ'яненко відомий і як побутописець, дослідник народного життя та етнограф.

Зразки культури Слобожанщини першої третини ХІХ століття представляє ужита в текстах Г.Ф.Квітки-Основ'яненка лексика сільського побуту різноманітних тематичних груп: назви хатнього начиння, продуктів харчування, їжі, страв, напоїв, одягу, знарядь праці, ігор, розваг, обрядів, цитації весільних пісень та ін. Такі назви часто створюють тло подій, що розгортаються, або відтворюють соціально-побутовий зріз реальності.

Художня спадщина Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, попри наявність поважної кількості досліджень різного плану (О. Бодянський, Є. Гребінка, О. Афанасьєв-Чужбинський, М. Костомаров, П. Куліш, О. Ятишук) потребує нині мовознавчої та українознавчої рецепції. Зокрема залишається малодослідженим народознавчий аспект творів Г. Ф. Квітки-Основ'яненка.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю вивчення особливостей етнокультурознавчої лексики української повісті, виділення в ній назв матеріальної культури українського народу, зокрема назв хатнього начиння. Матеріалом для наукової розвідки послужили тексти збірки «Квітка-Основ'яненко Г. Повісті та оповідання. Драматичні твори. К., 1982».

Твори письменника фіксують 409 уживань слова *хата* з метою деталізації побутових сцен [5]. *Хата* є символом батьківщини, рідної землі; тепла, затишку, святості, захисту і допомоги. Навколо неї формується лексичний ряд на позначення частин українського житла першої третини ХІХ ст., а саме: *велика хата, противна хата, світлиця, кімната, вікно, поріг, двері, сіни, призьба, долівка*; її начиння – *скриня, стіл, лавка, лава, мисник, піч, ліжко*. Наприклад: «Смутний і невеселий сидів собі на *лавці*, у новій *світлиці*, що відгородив від *противної хати*, конотопський пан сотник Микита Уласович Забр'юха»; «Вийшла Пазька з *кімнати* і, переходячи через *велику хату*, вже веселенько глянула на свого панича»[3].

Для вираження прихованого у внутрішній формі слова *хата* змісту 'захист' у текстах Г. Ф. Квітки-Основ'яненка вживається інтимізуючий прикметниковий займенник-епітет *своя*: «*Іще навдивовижу, як-то добрів і знайшов свою хату*»; «Смутна й невесела ходила по *своїй хаті*, проводивши когось від себе і зачинивши двері, конотопська відьма Явдоха Зубиха після прочуханки...» [3], а смуток, самотність символізує сполука

пуста хата, як-от: «Смутний і невеселий сидів пан судденко, Дем'ян Омелянович Халявський, у своїм хуторі, у пустій хаті, відкіль повиганяв усіх із серця»; «Прийшов, аж хата пустісінька, і духу нікого нема, і кілочком замкнута» [3]. У творах письменника фіксуємо сполуку хороша хата, напр.: «Музика рушила, а народ і Ївга на ними. Ідуть побіля хорошої хати, – вікно таке гарне, веселеньке...» [3].

Іменник *хата* у текстах Г. Ф. Квітки-Основ'яненка поєднується з дієсловами, що конкретизують дії, вчинки, обставини, ситуації, в яких перебувають персонажі Квітчиних повістей, напр.: *сідати у хаті, біля хати йти, переходити через хату, виводити з хати, пішла з хати, увіходити у хату, хату вимітати, поточитися з хати, шасть мерцій з хати, запирати хату, кидатися по хатам, увів гостя у велику хату, у хаті запирати* тощо.

Таким чином, назви хатнього начиння у творах Г. Ф. Квітки-Основ'яненка вказують на час їх використання, свідчать про естетичні смаки та вподобання представників українського народу, а також, окрім традиційного призначення, виконують оберегову, обрядову функції. Перспективним є дослідження лексики сільського побуту різноманітних тематичних груп у текстах Г.Ф.Квітки-Основ'яненка.

Література

- 1. Великий** тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
- 2. Данилюк Н. О.** Культурологічна лексика в сучасній українській мові та її лексикографічне опрацювання. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки.* Національний університет Києво-Могилянська академія. 2004. Т. 34. С. 3-6.
- 3. Квітка-Основ'яненко Г.** Повісті та оповідання. Драматичні твори. К.: Наукова думка, 1982. 542 с.
- 4. П'яст Н. Й.** Системна організація лексики на позначення матеріальної культури: Монографія. Вінниця: Універсум – Вінниця, 2006. 111 с.
- 5. Словник** мови творів Г. Квітки-Основ'яненка: у 3-х т. Харків: Вид-во ХДУ, 1979. 680 с.

УДК 811.111:81

Запара Аліна Анатоліївна
Харків, ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., доц. Т. Ф. Осіпова

ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНЕСЕННЯ ТЕРМІНІВ І ТЕРМІНОНАЗВ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

У сучасних дослідженнях теорії терміна виокремлюють дві протилежні точки зору про місце термінологічної лексики в структурі літературної мови. Згідно з однією, термінологічна лексика не входить до складу лексики загальнолітературної мови, а термін протиставлений слову